

Staršiski list

2009/7

wudaće: nalěćo 2009 (7)
wudawaćel: Serbske šulske towarstwo z.t.

Póstowe naměsto 2

02625 Budyšin

tel.: (03591) 550216

faks: (03591) 550220

info@sorbischer-schulverein.de

www.sorbischer-schulverein.de

zamohwitej redaktorce: Marja Jaworkowa/Monika Süßowa
tel.: (03591) 550215

titulny wobraz: Helena Šołćic w Ralbičanskej pěstowarni, Beno Šołta

fota: SŠT, str. 11 serbski dźěl: Rafael Ledžbor,

str.13 němski dźěl: Reiner Ponier

© 2008 Serbske šulske towarstwo z.t./Sorbischer Schulverein e.V.

Lubi starši,

naše kublarki so wobstajne wo zmysłowe zapřijeće rjanosće a harmonije w přirodze a wumělstwje prócuja. Estetiske kublanje zabjerje pola nas wažne městno, dokelž dže nam wo pozbudžowanje a nawod Wašich džěći, so lóštnje zaběrać z wumělskim tworjenjom. Wočiwidnje wobradža to Wašim džěćom wulke wjeselo. Tež marmeladowe blaki móža wjèle fantazije wuwiwać. Zmysłowe dožiwjenja wjedu k žórlu wědy a dopóznaćow. Ale čitajće wo tym w tutym zešiwku sami.

Dale zhoniće zajimawostki wo serbskej pěstowarni „Dr. Jurij Mlynk“ w Ralbicach, wo potajnstwje jutrowneje wody - a jutrowna překwajpenka tež zaso na Was čaka.

Přeju Wam žohnowany jutrowny čas.

Waša

Ludmila Budarjowa
předsydko Serbskeho šulskeho towarstwa z.t.

Wobsah:

Estetiske kublanje-wuknyć přez wumělstwo	1
Džiwadłowa pedagogika-kulturne kublanje	3
Serbska pěstowarnja „Dr. Jurij Mlynk“ Ralbicy	6
Jutrowna woda	12

Estetiske kublanje - wuknyć přez wumělstwo

Słowo estetika so husto wuživa – ale při kublanju džesća? Što ma tute słwo tam pytać? „Aisthesis“ je grjekske słwo a steji za wučbu wo zmysłowym zaznawaniu. Hdyž sej předstajimy, zo so člowjek jako zmysłowe stworjenčko narodži a nowonarodžene džéco sebje samoho a swój wobswět z pomocu swoich zmysłów dožiwja, je zwjazanje pedagogiki z estetiku prawje a nuzne trěbne. Estetika je wšitko to, štož naše zmysły zabéra, w nas začuća wubudža a z tym naše wědomje formuje.

Tomu wotpowěduju su zmysłowe doživjenja wuchadžišćo za kublanje a wuviče člowjeka. W montessoriskich a waldorfských šulach tworja tute dopóznaća hižo lětdžesatki doho zaklad za pedagogiku.

Estetiske kublanje so zepěra na přeswědčenje, zo so člowjek w kreatywnym rozestajenju ze swětom wuwije. Džéco jako akter swojego wuvića ma žadosć, so ze spontanej aktiwitu swojemu wobswětej přiwobroći a počah k njemu nawjazać. Tak scini sej džéco wobraz wo sebi a swojim wobswěće.

Na přenim městnje njesteja wěste kulturelne wobsahi a techniki, ale nazhonjenja a začuća we wšich žiwjenskich wobłukach z pomocu estetiskich medijow. Wažny njeje wuslědk, ale puć rozestajenja. Tu je projektne džělo w pěstowarnjach a šulach zasydlene. Wulkemu medijowemu konsumej, kiž wjedze k wotupjenju zmysłów a haći socialne kontakty a komunikatiwne znajomnosće, dyrbi so z přirodnymi a druhimi primarnymi nazhonjenjemi napřečo džělać. Tak bě tež w zašlym lěće zaznawanske kublanje a zwučowanje zmysłów projektna tema w našich zarjadniščach.

Móžnosćow estetiskeho tworjenja je jara wjele: džiwadło hrać, twarić, konstruować, molować, rejować, spěwać, paslić, formować. Hra jako wćipne přeslědzenje wšeho noweho je při tym wuchadžišćo za wše dalše formy přiswojenja a předzělanja nutřkowneje a wonkowneje woprawdžitosće. Tež jednora rysowanka džesća wotbłyšćuje duchowno-ćelnę wuwicę a ma so jako tajka wobkedźbować.

Estetiske kubłanje spěchuje wosobinu džesća, jeho kreatiwitu a socialnu kompetencu. Runje džěći z kognitiwnymi ćežemi při wuknjenju profituju wot estetiskeho kubłania. W pedagogice za zbrašenych a přiběrajcy pola šulerjow z migraciskim pozadkom so wuspěšnie „wuknjenje ze wšemi zmysłami“ realizuje. W elementarnych formach wuraza při hudženju, molowanju, rejowanju a napodobnjowanju so džěćo w swojej cyłosci narěči. Estetiske kubłanje wotpowěduje žadosći džesća k pohibowanju a dopóznaću, zo džěćo we wulkej měrje přez pohibowanske procesy wuknje.

Starši a pedagogiski personal dyrbja móžnosće a rumy k nazhonjenju a wuslědzenju tworić, kiž zajimam a žadosćam džesća wotpowěduja. Při tym trjebaja pak džěći tež tu swobodu, hdžež smědža cyle džěćo być, so tak prawje do hrajkanja zanurić a na wšo wokoło sebje zabyć. Tak so tworićelske mocy džesća zdžerža a dale wuwija.

rańše koło w Ralbicach

Džěći w serbskich pěstowarnjach a hortach pěstuja žive nałožki a tradicije. Wone wotrostu zawěscę w bohatym kulturelnym wobswěće. Tu kładu so dobre zakłady za serbsku dušu a pozdžiše skutkowanje w serbskich kulturnych cyłkach.

Džiadłowa pedagogika-kulturne kubłanje

Hólcy a holcy třečeho lětnika šwórča přez rjadownju. Rozbudženosć rozšerja so a so přesadži do pohibowanja. Městna je tu dosć, dokelž su stólcy a blida nabok sunjene, džensa je projektny džeń. Zo bychu swójsku njewěstosć schowali, su či jedni trochu wótřišo a či tamni hišće trochu měrniše hač hewak. Džensa ma so džiadło hrać.

„Džěći maja prawo na kulturu a hrajkanje“, rěka w džěćacej konwenciji Zjednoćenych narodow. Wuznam kulturneho kubłanja za cyłotne wuwiče wosobiny njemóžemy dosć wysoko hódnoćić. Kultura wotwěra

swěty. Štóž kulturu dožiwja, je sej swójskich korjenjow wědomy a njedožiwja cuze jako wohroženje.

Kreatiwita je wažny motor za indiividuelne rozwiće a wuknjenje ze wšěmi zmysłami. Aktiwna zaběra z wumělstwom trenuje zamóžnosć zaznawania a čitanja we wobšernym zmysle.

Wona wotwěra nowe móžnosće zwuraznjenja a kubla emocionalnu inteligencu.

Wosebje džiadłopedagogiske džělo skića wjele móžnosćow. Literatura, wumělstwo a wězo hudźba so zapřijeja. Džiadłowa pedagogika saha na prabytostny lóšt člowječeho tworjenja a przedstajenia wróćo a wužiwa znaty srědk zwuraznjenja: swójscé čělo. Z wulkej ličbu technikow a móžnosćow-improwizaciju, hru z maskami, pantomimu, klowneriju móže wona na situacije, temy a kompetency wobdžělnikow so nastajić. Inscenaciju realizować je jenož jedna, jara na zaměr orientowana hrajna móžnosć.

Džiwadłopagogiske metody podpěraja wobšérne přiswojenje swěta ze wšemi zmysłami. Procesy w skupinje móža so nastorčić, socialne interakcje so wužadać, zhromadnosć so reflektować a tworić. Hinak hać we wučbje a wśedny dźeń skića wumělske činitosće přeco ramik za wuspytanje, zwrěšćenie a skónčenje za nowy spočatk. Njeje jednoho praweho wašnja hraća džiwadła.

Džiwadłowa pedagogowka započina dźeło z rjadownu, zapřija najprjedy cyłu skupinu. Kóždy ma so derje čuć. W skupinje móže so to nowe lóšo přijimać. Njebudže měrníšo, ale koncentrowanišo. Někotři šulerjo hibaja so hišće kedžbliwje na njeznamym polu, druzy čuja so hnydom doma. So wobkedžbować, na druhich džiwać, sam wobkedžbowany być, swójskemu pohibej scéhować, to su njezwučene činitosće. W srjedžišću steji, štož je hewak často pódłanske.

Přiběraca wěstosć z nowej situacju přinjese lóšt k zhromadnemu hraću. Spěšnje so tema namaka: cirkus! Štó je cirkusowy direktor? Katrin ma lóšt. „Ale wona tola ženje ničo njepraj!“, přispomni rjadownja. Džiwadłowa pedagogowka zmuži šulerjow, tola to wuspytać a wšitcy su zadžiwani, kak krasnje zrěčniwje a z kak krutym hłosom Katrin w kole rěci. Ze splošiweje šulerki sta so z pomocu cylindra a zybolaceje westy sebjewědoma direktorka samowumysleneho cirkusa.

Kóždy, kotryž džěci při jich wulětach do swěta wumělstwa přewodža, čini drohotne nazhonjenja. Wón wobkedžbuje zhromadnosć bjez čišća hódnočenja, widži dotal njeznate kmanosće pola wobdžělnikow. Město pokazanja deficitow spěchuje aktiwe wumělske džělo kompetency. K tomu słusa, w jednej skupinje so hibač kaž tež zamołwitosć přewzać, spěšnje nowe situacije zapřjeć, z kritiku wobchadžeć, so zahorić dać. Klučowe kompetency mjenuje OECD to, štož so při aktiwej zaběrje z wumělstwom nawuknje a wopisuje tute jako bytostne wuměnjenja kreatiwnje a fleksibilnje w kompleksnym modernym žiwěnskim swěće agěrować mów.

„Štož njeznajemy, za tym nježedžimy“, praji

Zoltán Kodály,

założer woprijaceho zažnodžěscowskeho hudźbneho kublania w Madžarskej. Tohodla je wažne poskitki činić. Mamy wulku ličbu iniciatiw na wšech płoninach. Zwjazkowe programy kaž „Kinder zum Olymp“, sakske iniciatiwy kaž program „LernStadtMuseum“ a w našim kulturnym rumje projekt „džiwiadłowe kmótřistwa“ z džiwiadłami w Budyšinje a Žitawje. Poskitki w šulach a pěstowarnjach etablěrować je wažne, dokelž so tak wšě džěci dosčahnu. Cyłodnjowska šula skića móžnosć a ramik tajke poskitki přesadžić a kompleksne zdžělowanske krajiny za džěci tworić. Rozsudne za wuspěch kublanskich procesow je kwalita a dlěša skutkownosć. Starši móža při tym hódna pomoc być. Ze swojim časom, swojimi syćemi a idejemi móža woni kooperacie zmóžnić a podpěrać.

Dörte Brankačkowa-Syć kulturelne zdžělowanje
w kulturnym rumje Hornja Łužica-Delnja Śleska
www.kulturellebildung-ol.de

Serbska pěstowarnja „Dr. Jurij Młynk“ Ralbicy

Naša pěstowarnja so 1950 załoži a dósta 1991 mjeno „Dr. Jurij Młynk“, mjeno sławneho serbskeho spisowačela a basnika.

W lěće 2004 přewza Serbske šulske towarstwo naše kublanišćo, kotrež wopytuje tuchwilu 125 džéći. Mamy skupinu ze žlobikarskimi džéćimi, tři po starobje měšane skupiny z džéćimi mjez 3-5 lět, jednu předšulsku skupinu a dwě hortowej skupinje.

Wjednica: Marija Bejmina (zady druhu wotprawa)

Žlobik: Felicitas Kralowa, Kerstin Mauowa

Pěstowarnja: Monika Čornakec, Manuela Smolic, Carola Lanzyna

Předšulska skupina: Katrin Krawcowa

Hort: Gabriela Handrikowa, Borbora Šeferowa

Dobrowólne socialne lěto: Jurij Bjeňš

„Džéćatstwo ma swoje
swójske wašnje
hladanja a začuwanja.
Ničo njeje njerozumniše,
hač naše wašnje
na tute městno stajić.“

(Jean Jaques Rousseau)

Kóždy džeń na tutu sadu sej raz pomyslić, nas džesću trochu bliže přinjese. Džéći, kotrež do našeho domu chodža, wotrostu w serbskej a křesčanskej wokolinje. Smy wo tym přeswědčeni, zo zažne priswojenje druheje rěče zamóžnosć myslenja spěchuje a posrědkowanje křesčanskich hódnotow socialnu kompetencu zesylni. Hajenje a spěchowanje serbskeje rěče je hlowna naležnosć našeho kublanišća. Tradicije a nałożki serbskeho ludu zmóžnja nam wotměnjawy wotběh lěta wuhotować.

Bože hodžinki

Nabožne kubłanje w našej pěstowarni přewjedže so přez powědanie a wuhotowanje bibliskich stawiznow, přez spěwanje nabožnych spěwow, přez modlitwy a přez swjećenie křesćanskich swjedženjow.

W „Božich hodžinkach“ powědam dźěćom husto bibiske stawizny. Přez zeznaće bibliskich stawiznow wuwijaja a skruća so kompetency dźesća, na příklad: připosłuchać a so koncentrować, mjeńše zwiski zasopowědać, na druheho čakać wuknyć, na druheho džiwać, so w skupince zwuraznić, do druhich so zažiwić.

Wosebje dźěćo njedóńdže k wérje přez nutřkowne doživjenja a njenazhonja Boha, hdyž jenož swój wobswět a přirodu přeslědži. Po křesćanskim zrozumjenju zeznawamy Boha a Jězu Chrysta přez bibliju. Tohodla je dźěćo we wuwiwanju swojeje wěry na bibiske stawizny pokazane. Tu slyši, kak ludźo Boha a Chrystusa w strachach a nuzy, ale tež we wjeselu a swobodze nazhonja.

Bibiske stawizny su pola dźesća wot třećeho žiwjenskeho lěta wosebje woblubowane. Ważne je, a to spytam dźěćom přeco zaso wujasnić, zo je rozdžela mjez bajku a bibiskej stawiznu. Tohodla so před powědanjom skrótka pomodlimy abo swěčku zaswěćimy. Tajku „Jězusowu swěčku“ su dźěći wulkeje skupiny spočatk januara 2009 wudebili.

Franciska Neterowa

Ptači kwas - kulturny wjeršk na spočatku lěta

Hižo w januarje započinamy z wosebje woblubowanym a znatym nałožkom – Ptačim kwasom.

Džéći zhonja w předpolu wo žiwjenju ptačkow w zymje, picuja je, spěwaja spěwy a nazwučuja małe hrónčka. Tak so wjeselo na swjedžeń budži. Skupinske stwy so z paslenkami džéći wuhotuja. Rady formuja džéći ptački ze seloweho česta.

Što trjebamy: 2 šalce muki
1 šalku sele
3/4 šalki wody,
za woči naliki

Često ma być mjechke a
suche. Hdyž je přetwjerde,
přidamy trochu wody.

Pjećemy: 30-40 mjeňšinow
na 150°C

25. januara příručno džéći předrasčene jako ptački do pěstovarnje – kajka mjerwjeńca. Prjed hač so w zhromadnym rumje k raňšemu kołu zetkamy, staji kóžde džéćo taler na wokno. Wokna so šěroko wočinja, zo bychu ptački džéći ze srokami wobdarić móhli. Praji so, zo so ptački pola džéći z tutymi darami za picowanje w zymje džakuja.

Po snědani so swjeći, rejuje a hejsuje. Wjeršk je njedželu popołdnju we Wowčerkec hospencu w Šunowje. Tam předstaja wulka skupina w serbskej narodnej drasće kwasny program. Tu móžemy lubosć a zwjazanosć k serbskej kulturje runjewon čuć. Hdyž hudźba zahraje a aplaws kwasnu zhromadnosć powita, so pisany program započina. Ći najmjeńši pokazaja jako ptački, sněženki abo sněhowe muže, što su hižo nawuknyli. Spěwaja, rejuja, přednjesu basnje a zahraja małe sceny. Kóžde lěto je znowa rjany swjedžeń, na kotryž so doľho spomina.

Hrajkanišćo - wabi k hrě a k pohibowanju

Wobdželenje koleginy Michaele Smolic na Quick-kursu (wuwiće kwality w pěstowarni) bě za nas wuznamny nastork, wo pedagogiskim džěle w našim kublanišću rozmyslować a čežišća za polěpšenje nastajíć.

Džěći su žive ze wšemi zmysłami, začuwaja, wuknu a předželala wšo z cyłym cěłom. Tohodla rozsudžičmy so, kublaniu pohibowanja wjace kedžbnosće wěnować. Wulku šansu a najlepše wuměnjenja skića za to naša zahro-

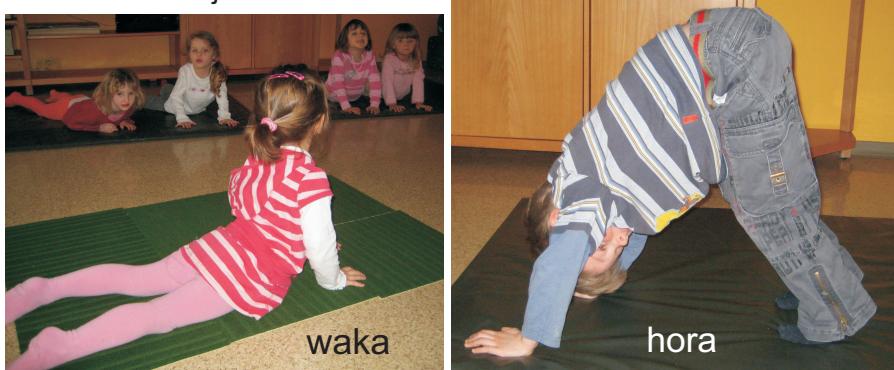
da. Z 3000 m² wulkej ležownosću mamy fantastiske wuměnjenja za hawtowanje, łaženje, balansowanje, chowanje, hrače z bulom a sankowanje. Haj samo z powjaznicu móžemy so suwać.

Zašle lěto přewjedžechmy reparatury a polěpšenja na hrajkanskich nastrojach. Nowe móžnosće pohibowanja so stworichu a wšelake materialije za pohibowanje so poskičichu. Podpěru najwšelakorišeho razu dóstachmy přez staršiski aktiw, starých a nic naposledk přez gmejnu Ralbicy-Róžant. Nětko mamy powaleny zdónk za balansowanje, na skloninach su awtowe wobruče zadžělane, pěskowy kasćik ma nowe wobhrodźenje, na kotrymž hodži so tohorunja łazyć.

Joga za džěčí

Dobra móžnosć čelo trenować, je joga za džéci. Dwutydżensce zwučuju džéci předšulskeje skupiny a někotre mjeńše džéci z knj. Moniku Süßowej.

Joga njeje jenož strowy, ale stopnjuje tež žiwjenske wjeselo. Wosebite joga-pohiby za dźěći nastachu z wobkedźbowanja přirody a su zwučowanja kaž mjetelčka, zajac abo kwětka. Dźěći podadža so z cyłej swojej fantaziju do pohibow a stanu so swój najlubši štom, sylny kaž bar abo hibičiwe kaž kóčka. Rady maja dźěći zwučowanja, do jedneje stawizny abo fantazijneje jězby zapołożene. Přez narěčenje wšich zmysłów so cyłotne wuwiće čěla, ducha a duše spěchuje. Začuće a skedźbnosć za swójske čělo so lěpje wuwije. Dźěći wuknu tež dlěje w jednej pozicji wostać, štož změrni a harmonizuje.

Marija Bejmina, wjednica

Terminy:

- **09.05.09** wot 15.00 hodź.: 5. swójbny swjedżeń w Chróścicach
- **01.04.09:** Jubilej 10-lětnego přewzaća pěstowarnje přez SŠT w Němcach - swjatočnosć dla přetwara pozdžišo
- **03.06.09:** Jubilej 10-lětnego přewzaća pěstowarnje

Jutrowna woda - woda žiwjenja

W jutrownej nocy so woda za křčeńcu a krępjenčki w cyrkwi a domach swjeći. Swjećena woda woznamjenja Božu přitomnosć a posylnjenje z Duchom Swjatym. Mysliće na mót wody při pokřížowanju?

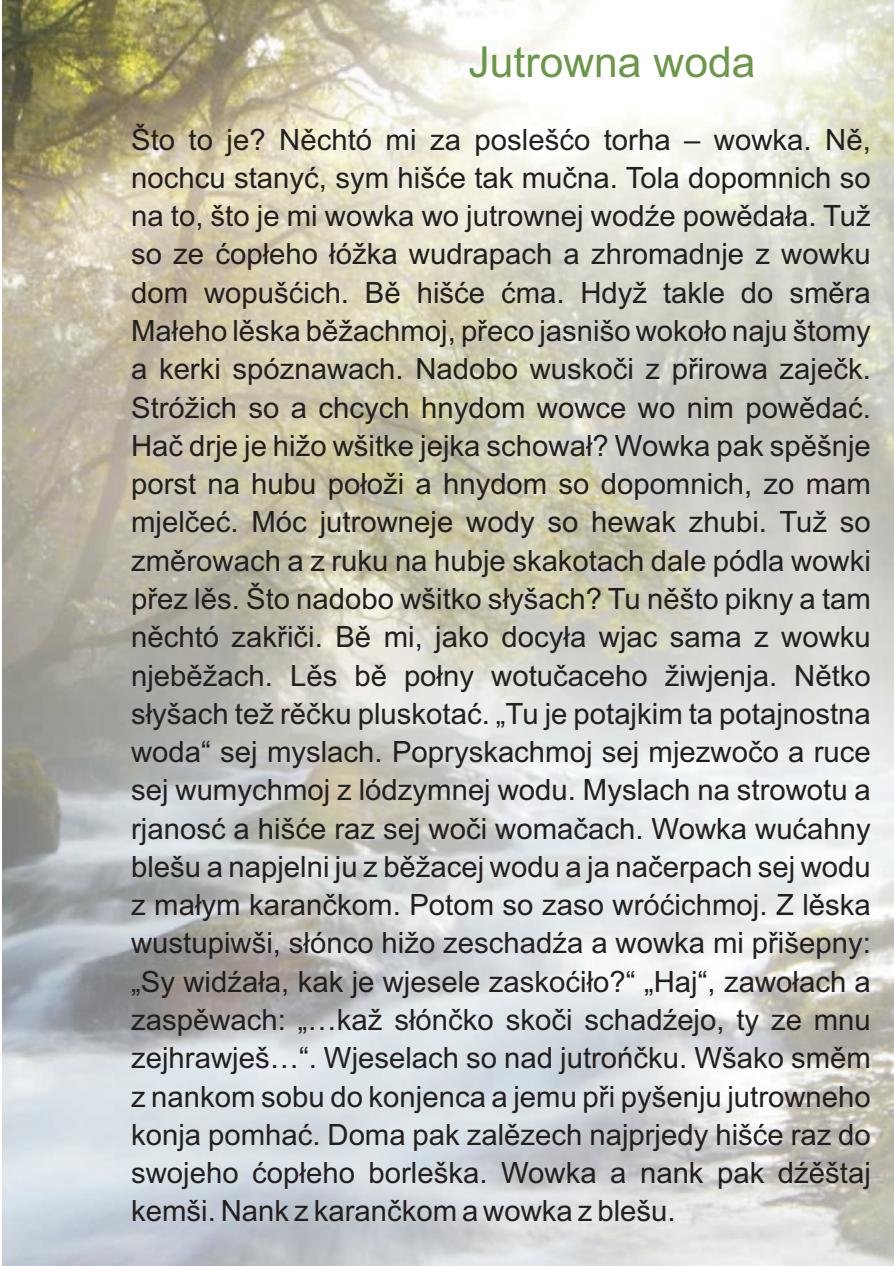

Bjez wody njeby žiwjenja na zemi bylo. Woda je znamjo za žiwjenje, ale tež znamjo čistoty.

Znajeće wašnje, jutrońčku rano zahe po jutrownu wodu hić? Tuta woda ma wosebitu móć. Naši prjedownicy su nam zawostajili, zo jutry čerpana woda strowotu sylni a kožu w mjezwoču a na rukach wosebje rjanu čini. Wuspytajće tola raz! Snadź budžeće hišće šikwaniši. Powěda pak so tež, zo maja holcy, hdyž po wodу du, cyle ćicho być a so nic k smjeću zawjesć dać, hewak so móć jutrowneje wody zhubi.

„Jutrowna wodžička – staru krej womłodźa.“

„Jutrowna woda do słonca schadženja z běžaceje wody čiše
čerpana so njeskazy a je za wšo wužitna.“
(serbske přisłowa)

Jutrowna woda

Što to je? Něchtó mi za poslešco torha – wowka. Ně, nochcu stanyć, sym hišće tak mučna. Tola dopomnich so na to, što je mi wowka wo jutrownej wodże powědała. Tuž so ze čopłeho lózka wudrapach a zhromadnje z wowku dom wopušćich. Bě hišće óma. Hdyž takle do směra Małego lěska běžachmoj, přeco jasnišo wokoło naju štomy a kerki spóznawach. Nadobo wuskoči z přirowa zaječk. Stróžich so a chcych hnydom wowce wo nim powědać. Hač drje je hižo wšitke jejka schował? Wowka pak spěšnje porst na hubu połoži a hnydom so dopomnich, zo mam mjelčeć. Móc jutrowneje wody so hewak zhubi. Tuž so změrowach a z ruku na hubje skakotach dale pódla wowki přez lěs. Što nadobo wšitko slyśach? Tu něšto pikny a tam něchtó zakřiči. Bě mi, jako docyla wjac sama z wowku njeběžach. Lěs bě połny wotučaceho žiwjenja. Nětko slyśach tež rěčku pluskotać. „Tu je potajkim ta potajnostna woda“ sej myslach. Popryskachmoj sej mjezwoč a ruce sej wumychmoj z lódzymnej wodu. Myslach na strowotu a rjanosć a hišće raz sej woči womačach. Wowka wučahny blešu a napjelni ju z běžacej wodu a ja načerpach sej wodu z małym karančkom. Potom so zaso wróćichmoj. Z lěska wustupiwiši, słonco hižo zeschadźa a wowka mi přišepny: „Sy widżała, kak je wjesele zaskoćiło?“ „Haj“, zawołach a zaspěwach: „...kaž słónčko skoči schadźejo, ty ze mnu zejhrawješ...“. Wjeselach so nad jutrońčku. Wšako směm z nankom sobu do konjenca a jemu při pyšenju jutrownego konja pomhać. Doma pak zalězech najprjedy hišće raz do swojego čopłeho borleška. Wowka a nank pak džěštaj kemši. Nank z karančkom a wowka z blešu.